

**BULLETIN
OF BIBLICAL
STUDIES**

Vol. 29, July-December 2011, Year 39

ARTOS ZOES
~~~~~

ARTOS ΖΩΗΣ

ΔΕΛΤΙΟ ΒΙΒΛΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

29B / 2011

**ΔΕΛΤΙΟ
ΒΙΒΛΙΚΩΝ
ΜΕΛΕΤΩΝ**

Τόμος 29ος, Ιούλιος-Δεκέμβριος 2011, Έτος 39ο

ARTOS ΖΩΗΣ
~~~~~

Έκδότης: Ίδρυμα «ΑΡΤΟΣ ΖΩΗΣ»
Μπουμπουλίνας 28, 106 82 Αθήνα
Τηλ.: 210 8824547, fax: 210 8228791
www.artoszoes.gr • e-mail: artos@otenet.gr

Διοικητικό Συμβούλιο: Σταῦρος Ζουμπουλάκης – Πρόεδρος,
Αντώνιος Δικαῖος – Γραμματέας, Δημήτριος Πασσάκος – Ταμίας,
Σύμβουλοι: Ἰωάννης Σεργόπουλος, Πέτρος Γιατζάκης,
Μανόλης Παπουτσάκης, Θεοδωρῆς Δρίτσας

Συντακτική Ἐπιτροπή: Πέτρος Βασιλειάδης, Σωτήριος Δεσπότης,
Δημήτρης Καϊμάκης, Χρῆστος Καρακόλης, Κωνσταντῖνος Μπελέζος,
Δημήτριος Πασσάκος, Αἰκατερίνη Γ. Τσαλαμπούνη,
Ἐλένη Κασσελούρη-Χατζηβασιλειάδη

Υπεύθυνος ὕλης: Δημήτριος Πασσάκος
Βιβλιοκρισίες: Αἰκατερίνη Γ. Τσαλαμπούνη
Βιβλικός στοχασμός: Πέτρος Βασιλειάδης
Ἡ Βίβλος στή σχολική αἴθουσα: Ἐλένη Κασσελούρη-Χατζηβασιλειάδη
Χρονικά: Χρῆστος Καρακόλης, Κωνσταντῖνος Μπελέζος
Διόρθωση: Νατάσσα Φουντουλάκη
Στοιχειοθεσία: Βασίλης Σαντοριναῖος

- Ἐτήσια συνδρομή (2 τεύχη):

ἔσωτερικοῦ	€ 16,00
ἐξωτερικοῦ	€ 20,00
- Τιμή τεύχους: € 10,00

Copyright © «ΑΡΤΟΣ ΖΩΗΣ»
ISSN: 1012-2311

ΔΕΛΤΙΟ ΒΙΒΛΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Τόμος 29ος, Ἰούλιος-Δεκέμβριος 2011, Ἔτος 39ο

(τό παρόν τεύχος τυπώθηκε τόν Ἰούνιο τοῦ 2014)

Ἀφιέρωμα
Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ

Υπεύθυνος ἀφιερώματος
Πέτρος Βασιλειάδης

H ΒΙΒΛΟΣ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΑΙΘΟΥΣΑ

Ἡ χρήση βιβλικῶν κειμένων
στὴν κονστρουκτιβιστικὴ προσέγγιση
τοῦ μαθήματος τῶν θρησκευτικῶν

Εἰσαγωγή

Ἡ Βίβλος ἀποτελεῖ βάση τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ μεγάλου μέρους τοῦ ὑπόλοιπου κόσμου. Ἐίναι προϋπόθεση γιὰ τρεῖς θρησκείες (χριστιανισμός, Ἰσλάμ, ἰουδαϊσμός). Ἀξιολογεῖται πρωτίστως ὡς πνευματικὴ κληρονομιά μὲ μοναδικὴ μορφωτικὴ καὶ αἰσθητικὴ ἀξία. Ἀναπόδραστα γίνεται ἀντικείμενο μελέτης καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς μέσο ἐκπαίδευσης στὸ σχολεῖο, παρόλο πού οἱ συνθήκες τῆς νεωτερικότητας στὴν Εὐρώπη περιόρισαν τὴν παιδαγωγικὴ τῆς χρήσης τὴν κατήχηση ἢ στὸ κατηχητικό-ὁμολογιακό μάθημα τῶν θρησκευτικῶν κυρίως. Τὰ βιβλικά κείμενα ὅμως στὴ σύγχρονη παιδαγωγικὴ καὶ τὴν κονστρουκτιβιστικὴ προσέγγιση τοῦ μαθήματος τῶν θρησκευτικῶν, ἢ ὁποῖα στηρίζεται στὴν ἐμπειρία, μποροῦν νὰ διαδραματίσουν ἰδιαίτερο ρόλο, ἀφοῦ τὸ περιεχόμενό τους, ἔστω ὡς γεγονότα, εἶναι γνωστά, καὶ τὰ περισσότερα παιδιά τῆς τάξης ἔχουν τὴν ἐμπειρία του.

Ἡ κονστρουκτιβιστικὴ θεώρηση
τῆς μάθησης

Ἡ κονστρουκτιβιστικὴ θεώρηση τῆς μάθησης ἀμφισβητεῖ ὅτι ἡ σκέψη ἐνυπάρχει στὸ νοῦ, λόγῳ ἐνδείξεων ὅτι αὐτὴ λαμβάνει χώρα στὸ πλαίσιο καταστάσεων. Ἀκόμη, δέχεται ὅτι οἱ διεργασίες τῆς γνώσης, κατὰ κύριο λόγο, οἰκοδομοῦνται ἀπὸ τὰ ἄτομα σέ

συνάρτηση μὲ τίς ἐμπειρίες τους.¹ Ἡ θεωρία ὅτι ὁ μαθητὴς δημιουργεῖ τὴ δική του μάθηση εἶναι περισσότερο ἀνατρεπτικὴ ἀπὸ ὅ,τι φαίνεται. Τοποθετεῖ στὸ κέντρο τῆς θεωρίας τὴν πραγματιστικὴ παραδοχὴ ὅτι ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι μία, ἀντικειμενικὴ, ἀμετάβλητη, ἀδιαπραγμάτευτη καὶ ἀπόλυτη. Γι' αὐτό, ἡ ἀξία τῆς ἴδιας ἀλλά καὶ ἡ γνώση τῆς εἶναι σχετικές. Ἡ γνώση στὴν πραγματικότητα, γιὰ τὸν κονστρουκτιβισμό, διαμορφώνεται ὑποκειμενικά, οἰκοδομεῖται μέσα ἀπὸ τὰ πολλαπλά νοήματα καὶ τίς σημασιοδοτήσεις πού προσδίδει ὁ καθένας.

Ἄν συμβαίνουν τὰ παραπάνω, τότε δὲν ὑφίσταται τὸ ἀλάθητο τῆς ἐπιστήμης, καὶ κάθε γνώση ἐπίδεχεται ἐρμηνείας. Ἐπίσης, ὑπάρχουν πολλές καὶ κατασκευασμένες πραγματικότητες, ἀνάλογα μὲ τὸν τόπο, τὸ χρόνο καὶ τὴν προοπτικὴ, ἐνῶ ἡ γνώση εἶναι διαπραγματεύσιμη, δομεῖται καὶ διαχέεται στὴν ὁμάδα μέσῳ μιᾶς πορείας ἀλληλεπιδράσεων καὶ στοχαστικῶν προσεγγίσεων. Στὴν ἐκπαιδευτικὴ διαδικασία οἱ παραδοχές αὐτές ἀλλάζουν τὰ δεδομένα. Ἐχει περισσότερη σημασία ποιὰ εἶναι ἡ προσωπικὴ θεωρία τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ γιὰ τὸ γνωστικὸ ἀντικείμενό του καὶ ὄχι τόσο ποιές εἶναι οἱ γνώσεις του. Στὴ μάθηση τονίζεται τί ἀντιλαμβάνεται ὁ μαθητὴς ὡς γνώση καὶ ὄχι τί μπορεῖ νὰ ἀνακαλέσει στὴ μνήμη του, καὶ ὅπωςδήποτε στὴν οἰκοδόμησή τῆς γνώσης διακρίνεται ἡ παιδαγωγικὴ ἀξία τῆς συνεργασίας, τοῦ διαλόγου, τῆς δράσης, τῆς ἀνακάλυψης,

¹ Eric Bredo, «The Social Construction of Learning», στὸ Gary D. Phye (ἐπιμ.), *Handbook of Academic Learning. Construction of Knowledge*, Academic Press, Νέα Ὑόρκη 1997, σ. 3-45.

τῆς διαπραγμάτευσης καὶ τῆς κοινότητας.² Στὴ διδασκαλία ἀμφισβητεῖται ἡ συμπεριφοριστικὴ θεώρησή της, ἢ ὁποῖα ὑποστηρίζει ὅτι ἡ μάθηση ἐπιτυγχάνεται μὲ τίς διδακτικὲς ἐνέργειες τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ. Ἡ κονστρουκτιβιστικὴ ὑπόθεση τονίζει πὼς ὅ,τι κάνει ὁ ἐκπαιδευτικὸς ἐπηρεάζει τὴ μάθηση καὶ πὼς αὐτὴ εἶναι μιὰ σύνθετη διαδικασία, στὴν ὁποῖα ὑπείσρχονται ἀμοιβαῖες ἀλληλεπιδράσεις μεταξὺ διδακτικῶν δραστηριοτήτων, γνωστικῶν διεργασιῶν, προγενέστερων γνώσεων, ἰδεῶν τοῦ μαθητῆ καὶ τοῦ περιβάλλοντος διδασκαλίας.³ Οὐσιαστικά, ὁ ἐκπαιδευτικὸς σχεδιάζει ἐνέργειες καὶ διαμεσολαβεῖ στὴν ἐπίτευξή τους, ἀξιολογώντας συνεχῶς. Ὁ μαθητὴς συγκροτεῖ τὴ γνώση σὲ μιὰ ἀδιάλειπτη σχέση θέσης καὶ ἀντίθεσης μὲ τίς πολλαπλές πραγματικότητες τοῦ κόσμου καὶ μὲ διεργασίες ἐρώτησης, ἀνακάλυψης καὶ δράσης, πού τὸν καθιστοῦν ἐνεργὸ στὴ διαδικασία τῆς μάθησης.

Ἡ κονστρουκτιβιστικὴ προσέγγιση
τοῦ μαθήματος τῶν θρησκευτικῶν

Μὲ βάση τὴν κονστρουκτιβιστικὴ θεώρηση, ἡ θρησκευτικὴ ἐκπαίδευση πού παρέχεται στὸ σχολεῖο μὲ τὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν γίνεται ἀντιληπτὴ μὲ διαφορετικὸ τρόπο. Ἡ θρησκευτικὴ ἀλήθεια σχετικοποιεῖται ὅσον ἀφορᾷ τὴ μοναδικότητα καὶ

² Εὐαγγέλια Φρυδάκη, *Ἡ διδασκαλία στὴν τομὴ τῆς νεωτερικῆς καὶ τῆς μετανεωτερικῆς σκέψης*, Κριτική, Ἀθήνα 2009, σ. 240-241.

³ Dale H. Schunk, Judith L. Meece, Paul R. Pintrich, *Motivation in Education. Theory, Research, and Applications*, Merrill, Μίτσιγκαν 2002.

ἀπολυτότητά της. Παρουσιάζεται ἐπίσης πολυπρισματικά, ἀφοῦ τὸ θρησκευτικὸ φαινόμενο ἐμφανίζεται στὴν κοινωνία μέσα ἀπὸ ἀντικρουόμενες πτυχές τῆς ἀλήθειας καὶ μὲ ἓναν πλουραλιστικὸ χαρακτήρα.⁴ Οἱ θρησκείες μελετῶνται, ἀλλὰ παράλληλα κρίνονται. Ἡ ὑποκειμενικὴ ἀποψη τοῦ μαθητῆ διαδραματίζει σημερινὰ ρόλο, ὅπως καὶ οἱ διαφορετικὲς ὀπτικές τῶν ἰδεῶν, τῶν γεγονότων καὶ τῶν κειμένων, οἱ ὁποῖες ἐπαναπροσδιορίζονται στὴ διαδικασία τῆς μάθησης.

Ἡ παραπάνω θεώρηση ἀφήνει περιθώρια τὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν νὰ θεωρεῖται ἓνα μάθημα τοῦ προγράμματος τοῦ σχολείου. Ὁ σκοπός, οἱ στόχοι, οἱ μέθοδοι καὶ τὸ περιεχόμενό του καθορίζονται ἀπὸ ἓνα πρόγραμμα σπουδῶν καὶ ἐντάσσονται στὸν γενικότερο σκοπὸ τῆς ἐκπαίδευσης. Παιδαγωγικά, ἐφόσον λειτουργεῖ σὲ ἐκκοσμιευμένο περιβάλλον, ὅπως τὸ εὐρωπαϊκό, προσαρμόζεται στὴν ὁμάδα στὴν ὁποῖα ἀπευθύνεται, μὲ κριτήρια ἡλικιακά, θρησκευτικά, πολιτισμικά, τοπικά κ.ἄ. Ἡ προσαρμογὴ αὐτὴ προτάσσει ἓνα σχεδιασμὸ μαθήματος πού ἔχει ὡς ἀφετηρία τὴν ἐμπειρία τοῦ παιδιοῦ καὶ τὸν τρόπο μάθησης καὶ δευτερευόντως τὰ ἀποτελέσματα καὶ τὸ περιεχόμενο τῆς μάθησης.

Ἐπιστημολογικά ἡ βάση τοῦ σχεδιασμοῦ ἑνὸς κονστρουκτιβιστικοῦ μαθήματος ἀπαντᾷ στὸ ἐρώτημα πὼς ὁ συνδυασμὸς θρησκείας καὶ ἐκπαίδευσης μπορεῖ νὰ ἀναδείξει τὸ πὼς καὶ γιατί οἱ μαθητὲς μποροῦν νὰ ἀφελθθοῦν ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν

⁴ G. Skeie, «Plurality and Pluralism. A Challenge for Religious Education», *British Journal of Religious Education*, 17/2 (1995), σ. 84-91.

θηρσκειών. Ο Michael Grimmitt, ο οποίος προσάρμοσε τη θεωρία του κονστρουκτιβισμού στη θρησκευτική εκπαίδευση, προσθέτει ότι το ερώτημα είναι τί είδους διάδραση απαιτείται, ώστε το παιδί να άφομοιώσει καλύτερα τό περιεχόμενο του μαθήματος, κατανοώντας το μέ βάση τη θρησκεία του και τήν έρμηνεία της και στή συνέχεια έπανα-νοηματοδοτώντας το μέ βάση τήν προσωπική θέση και σκέψη του.⁵ Ο ίδιος σχεδίασε μία διαδικασία μαθήματος μέ τρία στάδια, πού περιγράφεται ως εξής: α. προκαταρκτικός παιδαγωγικός κονστρουκτιβισμός, κατά τόν όποιο οι μαθητές καλούνται να διερευνήσουν και να άναστοχαστούν τίς δικές τους έμπειρίες, μέ σκοπό να προετοιμαστούν νοηματικά και γλωσσικά για να προσεγγίσουν ένα ζήτημα θρησκευτικού περιεχομένου. Ο εκπαιδευτικός συνεισφέρει στήν έρευνα τών μαθητών, υποβάλλοντας ερωτήσεις και κάνοντας παρεμβάσεις μέ δραστηριότητες ομαδικές και πρακτικές· β. άμεσος παιδαγωγικός κονστρουκτιβισμός, κατά τόν όποιο οι μαθητές άμεσα αντιμετώπιζουν ένα ζήτημα θρησκευτικού περιεχομένου, χωρίς όμως εξηγήσεις ή οδηγίες, ώστε να προκληθεί τό έρέθισμα για να άρχίσουν να δομούν τά δικά τους νοήματα και τή δική τους κατανόηση για τό ζήτημα, κάνοντας υποθέσεις, παρατηρώντας, στηριζόμενοι στίς έμπειρίες τους τίς προσωπικές και τίς ομαδικές. Ο εκπαιδευτικός, όπως και οι μαθητές, συνεισφέρει στή διαδικασία μέ ερωτήσεις και παρεμβάσεις· γ. συμπλη-

ρωματικός κονστρουκτιβισμός, κατά τόν όποιο παρέχεται στους μαθητές πρόσθετη ή συμπληρωματική πληροφόρηση για τό ζήτημα, ή όποια υποστηρίζει περαιτέρω τή δόμηση τής σκέψης τους, ώστε να γίνει πιό περίπλοκη και μέ έναλλακτικές όπτικές. Αυτό σημαίνει ότι καλούνται να άνταποκριθούν στή νέα γνώση κονστρουκτιβιστικά: δηλαδή, να μήν έγκαταλείψουν τήν προσωπική τους έρμηνεία για χάρη τής νέας γνώσης, τήν όποια ο εκπαιδευτικός προσφέρει, αλλά να έμπλακούν σε μία έρμηνευτική διαδικασία, κατά τήν όποια ή νέα γνώση αντιμετωπίζεται κριτικά και άφομοιώνεται ή όχι σύμφωνα μέ τίς άπόψεις τους. Ο εκπαιδευτικός παίζει σημαντικό ρόλο μέ τίς επιλογές του και τήν υποστήριξη του στίς άπόπειρες τών μαθητών να έρμηνεύσουν τή νέα γνώση και να δομήσουν τήν προσωπική τους έρμηνεία και κατανόηση.⁶

Ο Clive Erricker⁷ εξέλιξε μέ έρευνητικά στοιχεία τήν παραπάνω πρακτική, υποστηρίζοντας ότι τά τρία στάδια μπορούν να άναπτυχθούν σε πέντε μέ κέντρο τήν έρευνητική διαδικασία. Τέλος, πρέπει όπωσδήποτε να άναφερθεί ή περίπτωση τών Mary Kalantzis και Bill Cope,⁸ άπό τό έργο τών όποιων μπορεί κανείς να αντίληψει και να προσθέσει ένα τέταρτο στάδιο στήν προσέγγιση του M. Grimmitt, κατά τό όποιο οι μαθητές εφαρμόζουν τή νέα μάθηση ή

⁵ Ο.π., σ. 216-217.

⁷ Clive Erricker, *Religious Education. A conceptual and Interdisciplinary Approach for Secondary Level*, Routledge, Λονδίνο-Νέα Υόρκη 2010.

⁸ Mary Kalantzis, Bill Cope, *New Learning, Elements of a Science in Education*, Cambridge University Press, Καίμπριτζ 2012.

⁵ Michael Grimmitt (έπιμ.), *Pedagogies of Religious Education*, McCrimmons, Έσσεξ 2000, σ. 16-18.

τουλάχιστον επιχειρούν να τή συνδέσουν μέ τή ζωή τους.

Τό γραπτό κείμενο στή διδασκαλία

Η χρήση ενός γραπτού κειμένου στή διδασκαλία συναρτάται άπό τίς δυνατότητες άνάγνωσης, έρμηνείας και κριτικής τών μαθητών. Γι' αυτό, ή χρήση ενός βιβλικού κειμένου στά θρησκευτικά, ενώ σκοπεύει στήν άνάπτυξη τών παραπάνω δεξιοτήτων και προσφέρει ένα έργαλειό έλέγχου τών κειμενικών έργων, κυρίως άποσκοπεί στήν άναγνώριση τής δύναμης πού άσκοούν τά κείμενα στους μαθητές. Έμπλεκόμενοι μέ τίς εργασίες τής άνάγνωσης, τής έρμηνείας και τής κριτικής, οι μαθητές περνάνε άπό τήν ύποταγή στήν άύθεντία του κειμένου – κατά τήν άνάγνωση – σε μία συμμετοχή άπό κοινού στή δύναμη του κειμένου – κατά τήν έρμηνεία – και στή συνέχεια σε μία έπιβεβαίωση τής δύναμης μέσω τής έναντίωσης στήν κριτική. Αυτό ή διαδικασία βασίζεται σε μία άδιάλειπτα διευρυνόμενη έννοια του κειμένου, καθώς μεταβαίνουν άπό ένα συγκεκριμένο σύνολο τυπωμένων σημείων (λέξεις) στους κώδικες και τους τρόπους σκέψης και αξιολόγησης πού νοηματοδοτούν αυτά τά σημεία.⁹ Αντιλαμβάνεται κανείς πόσο σημαντική άποβαίνει αυτή ή προσωπική διείσδυση στό κείμενο στήν περίπτωση του μαθήματος τών θρησκευτικών, όταν αυτό προσεγγίζεται κονστρουκτιβιστικά. Άν μάλιστα κάποιος συγκρίνει τά στάδια

⁹ Robert E. Scholes, *Η δύναμη του κειμένου. Λογοτεχνική θεωρία και διδασκαλία τών γραμμάτων*, μτφρ. Ζωή Κ. Μπέλλα, Τυπωθήτω-Γιώργος Δάρδανος, Άθήνα 2005, σ. 69.

του M. Grimmitt μέ τήν κειμενική έργασία πού περιγράφηκε παραπάνω, άναπόδραστα διαπιστώνει τόν παραλληλισμό τους.

Τό βιβλικό κείμενο στή διδασκαλία

Η Βίβλος χρησιμοποιείται κατά βάση στή χριστιανική παιδαγωγική και κατηχητική μέ διαφορετική τεχνική και προοπτική άπό ό,τι στό μάθημα τών θρησκευτικών. Στο παρόν άρθρο άναφορά γίνεται μόνο στή δεύτερη περίπτωση.

Στά θρησκευτικά, τά βιβλικά κείμενα άποτελούν έργαλειό για τόν θρησκευτικό έγγραμματισμό τών μαθητών, όταν χρησιμοποιούνται ούδέτερα όσον άφορά τούς σκοπούς τής διδασκαλίας¹⁰ και άφήνονται τά περιθώρια τά ίδια να συνομιλήσουν μέ τούς άναγνώστες και να τούς γνωρίσουν τά μοναδικά γεγονότα και τίς μορφές τής Βίβλου.¹¹ Πρόκειται για τήν άναζήτηση τής άντικειμενικότητας στό σχεδιασμό τής διδασκαλίας και τήν πρόκληση τής υποκειμενικότητας στή διαδικασία της. Έτσι, οικοδομείται ή γνώση, δίνεται μοναδική εύκαιρία για τήν καλλιέργεια τής μετα-γνώσης και επιχειρείται έφαρμογή στή ζωή τών μαθητών.

Στήν έλληνική έμπειρία ύφίσταται πρόταση για ένα βιβλικό μάθημα θρησκευτικών,¹² άποκλειστικά δηλαδή στηριγμένο

¹⁰ Diane L. Moore, *Overcoming Religious Illiteracy*, Palgrave Macmillan, Νέα Υόρκη 2007, σ. 51-52.

¹¹ Ιωάννης Κογκούλης, *Κατηχητική και χριστιανική παιδαγωγική*, Άφοι Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 164.

¹² Σταύρος Ζουμπουλάκης, «Τά θρησκευτικά ως βιβλικό μάθημα», στό Β. Άντωνόπουλος, Γ.

στήν ανάγνωση, έρμηνεία και κριτική τών κειμένων, αλλά δέν έτυχε περισσότερης ανάπτυξης για να περιγραφούν παιδαγωγικά οι άρχές, οι μέθοδοι και τό περιεχόμενό του. Βέβαια, τό μάθημα τών θρησκευτικών συνδέεται αναπόφευκτα μέ τή Βίβλο και ίσως είναι άδικαιολόγητο παιδαγωγικά και θεολογικά να τήν άπολυτοποιήσει.¹³ Όπωςδήποτε όμως ή Βίβλος άποτελεϊ ανεπανάληπτη βάση για τό σχεδιασμό ενός κονστροκτιβιστικού μαθήματος.

Έφαρμογή ενός παραδείγματος

Η δραστηριότητα είναι έμπνευσμένη από τό πρόγραμμα σπουδών (2011) πού εφαρμόζεται για δεύτερη χρονιά πιλοτικά (2012-2013) και εντάσσεται στη θρησκευτική εκπαίδευση τής Α' Γυμνασίου μέ θέμα: «Η συνάντηση του χριστιανισμού μέ τόν Έλλητισμό». Έπηρετεί τό στάδιο του άμεσου κονστροκτιβισμού (β.), όπως αναφέρθηκε παραπάνω, και έχει εφαρμοστεί στό 1ο Γυμνάσιο Άχαρων από τήν Α. Άλεξανδρή στό πλαίσιο τής έρευνας-δράσης μέ θέμα: «Η κονστροκτιβιστική προσέγγιση τής θρησκευτικής εκπαίδευσης σε έλλητικό εκπαιδευτικό πλαίσιο», πού διενεργείται σε αυτό τό σχολείο από τόν υπογράφοντα.

Οι μαθητές είναι χωρισμένοι σε ομάδες τών 4-6 ατόμων, ενώ τό μάθημα γίνεται σε

χώρο μέ πρόσβαση σε βιβλία και διαδίκτυο. Αν αυτό δέν είναι δυνατόν, ό εκπαιδευτικός φροντίζει να έχει κάποια σχετικά βιβλία στην τάξη ή μία ηλεκτρονική έγκυκλοπαίδεια σε CD-ROM σε συνδυασμό μέ φορητό υπολογιστή.

Πρώτο βήμα

Δίνεται στις ομάδες τό παρακάτω φύλλο εργασίας:

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Φάση Α

Μοιράστε μεταξύ σας στην ομάδα τούς παρακάτω ρόλους:

- συντονιστής συζήτησης: συντονίζει τή συζήτηση ανάμεσα στά μέλη τής ομάδας·
- γραμματέας ομάδας: γράφει τίς εργασίες τής ομάδας σε κόλλα χαρτί, μέ τά όνόματα τών μελών στό πάνω μέρος·
- παρουσιαστής ομάδας: παρουσιάζει στό τέλος τίς εργασίες τής ομάδας·
- εκπρόσωπος ομάδας: άπευθύνεται στον καθηγητή εκ μέρους τής ομάδας·
- άναγνώστης τής ομάδας: διαβάζει τό κείμενο φωναχτά να ακούν τά μέλη τής ομάδας και χωρίς να ένοχλεί τίς υπόλοιπες ομάδες.

Φάση Β

Οι μισές ομάδες τής τάξης είσατε φιλόλογοι και οι άλλες μισές θεολόγοι. Διαβάστε στην ομάδα τό κείμενο 1:

Ένώ ό Παύλος τούς περίμενε στην Άθήνα, άναστατωνόταν μέσα του πού έβλεπε τήν πόλη να είναι γεμάτη από είδωλα. Συζητούσε, λοιπόν, γι' αυτό στη συναγωγή μέ τούς Ίουδαίους και τούς προσήλυτους, και

στην αγορά κάθε μέρα μ' όσους συναντούσε. Μερικοί από τούς έπικούρειους και τούς στωικούς φιλοσόφους συζητούσαν μαζί του, και κάποιοι έλεγαν: «Τί να θέλει άραγε να μās πεί έτούτος ό παραμυθάς;» Άλλοι έλεγαν: «Φαίνεται πώς κηρύττει τίποτα ξένους θεούς». Αυτό τό 'λεγαν, γιατί ό Παύλος κήρυττε σ' αυτούς τόν 'Ιησού και τήν άνάσταση. Τόν πῆραν λοιπόν και τόν έφεραν στον Άρειο Πάγο. «Μπορούμε να μάθουμε», του έλεγαν, «ποιά είναι ή καινούρια αυτή διδασκαλία πού κηρύττεις; Φέρνεις σ' αυτά μας παράξενα πράγματα. Θέλουμε λοιπόν να μάθουμε σαν τί μπορεί να είναι αυτά». Γιατί, όλοι οι Άθηναίοι και οι ξένοι πού έμεναν στην Άθήνα για τίποτε άλλο δέν είχαν καιρό, παρά για να λένε ή ν' ακούνε κάτι τό καινούριο. (Πραξ 17,16-21)

Φάση Γ

Διαβάζοντας τό κείμενο, άναρωτηθήκαμε τί να σημαίνουν κάποιες λέξεις. Γι' αυτό, οι φιλόλογοι άναλαμβάνουν να βρουν στα λεξικά, τίς έγκυκλοπαίδειες και τό διαδίκτυο τί σημαίνουν οι όροι «έπικούρειοι φιλόσοφοι», «στοικοί φιλόσοφοι» και «Άρειος Πάγος» και έτοιμάζουν για τόν καθένα μία μικρή παρουσίαση 3-5 σειρών, μέ σκοπό να μάθουν όλα τά παιδιά για τή σημασία και τό περιεχόμενό τους.

Άντίστοιχα, οι θεολόγοι άναλαμβάνουν τούς όρους «είδωλα», «Ίουδαίοι», «συναγωγή», «προσήλυτοι».

Έχετε στη διάθεσή σας για τήν άναζήτηση και τή σύνθεση τής παρουσίασης 20'.

Φάση Δ: Παρουσίαση

Στό πρώτο βήμα, τό βιβλικό κείμενο όριοθετεί τό θέμα του μαθήματος, χωρίς να χρειάζεται να δηλωθεί στην όλομέλεια. Τό περιεχόμενο, τό όποιο κατακτήθηκε κατά

τήν άνάγνωση, και ή άναζήτηση και γνώση τών λέξεων άποτελούν τίς πρώτες κειμενικές εργασίες,¹⁴ οι όποιες θα όδηγήσουν σε άνακάλυψη και νοηματοδότηση του νέου, πού είναι τό θέμα τής ένότητας. Σημαντικό είναι αυτό να γίνει χωρίς όμως όδηγίες ή έπεξηγήσεις, ώστε να προκληθεί τό έρέθισμα για να αρχίσουν οι μαθητές να δομούν τά δικά τους νοήματα και τή δική τους κατανόηση για τό ζήτημα, κάνοντας υποθέσεις, παρατηρώντας, στηριζόμενοι στις έμπειρίες τους και σε αυτές πού εκφράζονται στό πλαίσιο τής ομάδας. Ό εκπαιδευτικός, όπως και οι μαθητές, συνεισφέρει στη διαδικασία μέ έρωτήσεις και παρεμβάσεις, όπως θα γίνει στο επόμενο βήμα.

Δεύτερο βήμα

Γίνεται άνάγνωση του κειμένου από τόν εκπαιδευτικό. Οι μαθητές ήδη έχουν κατκτήσει ένα μέρος του θέματος του κειμένου και τής ένότητας. Ό εκπαιδευτικός στην έπεξεργασία του κειμένου διατυπώνει έρωτήσεις χωρίς να βγάζει συμπεράσματα ή να προσθέτει νέα γνώση, αφήνοντας να ακούγονται όλες οι απόψεις, άρκεί να εκφράζονται από τήν ομάδα τά ζητούμενα. Άλλωστε, για αυτή τό κείμενο άποτελεί μοναδικό όδηγό.

Στίς παρενθέσεις περιγράφονται οι άπαντήσεις πού οικοδομούν τό νέο και δίνουν ώθηση στην εργασία του κειμένου.

Παιδιά, έχοντας ως έφόδιο τό κείμενο και χρησιμοποιώντας ό,τι ξέρουμε, άς κάνουμε μία συζήτηση. Τόν 1ο αί. μ.Χ. ό χριστιανισμός διαδόθηκε πλατιά.

¹⁴ Robert E. Scholes, δ.π.

Παπαδόπουλος (έπιμ.), *Θρησκευτική παιδεία και σύγχρονη κοινωνία*, Έν πλρ, Άθήνα 2006, σ. 233-249.

¹³ Σταμάτης Πορτελάνος, «Τά θρησκευτικά ως συνδυαστικό μάθημα», στό Νάγια Μήλιου (έπιμ.), *Τά θρησκευτικά ως μάθημα ταυτότητας και πολιτισμού*, Βουλή τών Έλλήνων, Άθήνα 2005, σ. 198-210:205.

- Ποιό πρόσωπο έκανε αποστολές σε διάφορες πόλεις και κήρυττε τον χριστιανισμό; (Παύλος)
- Σε ποιές πόλεις άραγε νά πήγε; (Αθήνα)
- Ξέρετε, ό Παύλος πήγε και στην Ίταλία και τήν Ίσπανία.
- Ποιό είναι τό περιεχόμενο τής διδασκαλίας του Παύλου; (ή ανάσταση του Χριστού)
- Μέ ποιές λέξεις χαρακτηρίζουν οι Αθηναίοι τον Παύλο, τά λόγια και τή διδασκαλία του; Κάθε ομάδα άς τίς αναζητήσει στο κείμενο και άς τίς σημειώσει. (παραμυθιά, ξένοι θεοί, καινούργια διδασκαλία, παράξενα πράγματα)
- Για ποιό λόγο φαίνεται παράξενος ό Παύλος και ή διδασκαλία του στους Αθηναίους; (άλλη θρησκεία, ήταν Ίουδαίος, ή ανάσταση φαινόταν παραμυθία)
- Ποιά ήταν ή θρησκεία των Αθηναίων; (δώδεκα θεοί, είδωλα)
- Ποιά ήταν ή άσχολία τους στην άγορά; (ή φιλοσοφία)
- Πώς θά χαρακτηρίζαμε από επίπεδο μόρφωσης τους Αθηναίους; Τί νόημα θά δίνατε στη φράση: «για τίποτε άλλο δέν είχαν καιρό, παρά για νά λένε ή ν' άκούνε κάτι τό καινούριο»; (προοδευτικοί, άνοιχτά μυαλά, φιλόσοφοι, έκσυγχρονιστές, διαλλακτικοί κ.ά)
- Στο κείμενο αυτό, ποιά συνάντηση περιγράφεται; (Παύλου-Αθηναίων)
- Ποιά πιστεύω και τί εκπροσωπούν ό Παύλος και οι Αθηναίοι; Ουσιαστικά, ποιοι είναι οι κόσμοι που συναντώνται και εκπροσωπούνται από τά πρόσωπα που αναφέρατε; (χριστιανισμός και Έλληνισμός-φιλοσοφία)
- Τελικά, από τή ζωή σας τί ξέρετε, αυτή ή

συνάντηση είχε καλή έκβαση, συνέχισε ή παρέμεινε σε αυτό τό πρώτο βήμα;

- Οι δύο αυτοί πολιτισμοί που μπορούμε νά πούμε ότι βρήκανε σημεία συνάντησης;
- Για παράδειγμα, τό κείμενό μας από ποιό βιβλίο είναι; Που μπορούμε νά τό βρούμε; (Βίβλος, Άγία Γραφή, Καινή Διαθήκη)
- Σε ποιά γλώσσα γράφτηκαν τά κείμενα τής Καινής Διαθήκης; (τά χριστιανικά κείμενα είναι γραμμένα στην ελληνική γλώσσα)

Θυμόμαστε σε προηγούμενο μάθημα που μιλήσαμε για τή μετάδοση και τή ραγδαία αύξηση του χριστιανισμού;

- Που πιστεύετε ότι όφειλεται αυτή ή αύξηση;
- Πόσο σχέση έχει τό κείμενο τής Βίβλου με τήν αύξηση των χριστιανών; (έφσον τά κείμενα ήταν γραμμένα στα ελληνικά και όλοι ξέρανε ελληνικά, ή ελληνική γλώσσα βοήθησε στη μετάδοση του χριστιανικού κηρύγματος και στα κείμενα τής Καινής Διαθήκης)
- Άς διεισδύσουμε λίγο άκόμη σε αυτήν τή συνάντηση χριστιανισμού και Έλληνισμού, για νά αντιληφθούμε πως οικοδομήθηκε αυτή ή σχέση.
- Ποιά είπαμε ότι ήταν ή θρησκεία των Έλλήνων στην αρχαιότητα; Τί ήταν γεμάτη ή άγορά; (είδωλα)
- Εκτός από τά είδωλα, ποιοί άλλοι ήταν στην άγορά; (οι φιλόσοφοι)
- Στην Αθήνα υπήρχαν παράλληλα και οι δύο αυτές ομάδες. Τί λέει ό Παύλος, ως χριστιανός, για τά είδωλα; (άναστατωνόταν μέσα του)
- Γιατί πιστεύετε ότι άναστατωνόταν;

- (δέν πίστευε στα είδωλα, ψεύτικοι θεοί, ό χριστιανισμός δέν έχει είδωλα)
- Ποιά στάση κράτησε με τους φιλόσοφους; (συζητούσε μαζί τους)

Ό εκπαιδευτικός δέν προβαίνει στην εξαγωγή συμπερασμάτων στο τέλος, παρόλο που είναι προφανές: ό χριστιανισμός είναι έναντιον τής ειδωλολατρίας, αλλά έδειξε σεβασμό στην αρχαιοελληνική σοφία και ανέπτυξε διάλογο μαζί της.

Στόν κονστρουκτιβισμό, και κυρίως στο στάδιο του άμεσου κονστρουκτιβισμού, ό εκπαιδευτικός δέν βγάζει συμπεράσματα, άκριβώς γιατί στο επόμενο στάδιο (γ.) θά νοηματοδοτηθεί τό νέο με θρησκευτικό περιεχόμενο. Στην περίπτωση αυτή, ή συνάντηση, τήν οποία μόλις οι μαθητές ανακάλυψαν και περιέγραψαν, θά αποκτήσει θρησκευτικό περιεχόμενο, με μία δραστηριότητα εκπαιδευτικού δράματος για τή ζωή του Μεγάλου Βασιλείου. Έτσι, προφανώς θά δοθεί θρησκευτικό νόημα σε όλη τήν προηγηθείσα συζήτηση για τή συνάντηση.

Φυσικά, θά έχει ενδιαφέρον νά μελετηθούν τά άποτελέσματα τής έρευνας-δράσης, τά όποια θά δημοσιευθούν στο μέλλον.

Έπίλογος

Θά μπορούσε κανείς νά προτείνει θαυμάσια τή χρήση ΤΠΕ¹⁵ και άλλων πολυτροπικών τεχνικών με τά βιβλικά κείμενα. Έπιδιώχθηκε όμως στο παρόν άρθρο νά διερευνηθεί στην πράξη ή πιό κλασική εργασία πάνω

¹⁵ Βασιλική Μητροπόλου, Νέες τεχνολογίες και θρησκευτική άγωγή, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2008.

σε ένα βιβλικό κείμενο, αυτή δηλαδή τής άνάγνωσης και έρμηνείας. Στην κονστρουκτιβιστική προσέγγιση μάλιστα τό κείμενο γίνεται τό κέντρο τής διδακτικής διαδικασίας και ή βάση για νά ανακαλύψει ό μαθητής μέσα στις λέξεις νοήματα που μετατρέπουν τή γνώση σε ζωή. Βέβαια, θά πρέπει νά σημειωθεί ότι αυτός ό δρόμος δέν είναι εύκολος, γιατί ένας εκπαιδευτικός δύσκολα μπορεί νά περάσει από τον διδακτισμό στην προσφορά εύκαιριών μετασχηματισμού του ίδιου του μαθητή με αυτόβουλες και προσωπικές διεργασίες και πάνω άπ' όλα με άνεπανάληπτες έμπειρίες, όπως είναι αυτές τής Βίβλου.

ΜΑΡΙΟΣ ΚΟΥΚΟΥΝΑΡΑΣ-ΔΙΑΓΚΗΣ